

УДК 378.016:78

Пшеничних М.М.,
старший викладач;
Дермельова Н.М.,
старший викладач
(м. Слов'янськ)

Теоретичні аспекти формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики

Стаття висвітлює актуальну проблему сучасної мистецької педагогіки – формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема її інструментально-виконавської складової. Автором проаналізовано численні дослідження вітчизняних науковців з означеної проблеми, наведено різні визначення професійної компетентності майбутніх музикантів-педагогів. Особливу увагу звернено на тлумачення означеного феномена І. Полубояриною, М. Михаськовою, Л. Піджоян.

Розглянуто різні наукові погляди на специфіку і складники інструментально-виконавської компетентності: проаналізовано компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського колективу, розроблену Т. Пляченко, якою виділені особистісні, професійно-педагогічні й функціональні групи професійних компетенцій; проаналізовано тлумачення музично-виконавської компетентності О. Горбенко, яка вважає її провідною у професійній підготовці майбутнього вчителя музики. Автор надає власне визначення інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики та виокремлює її компоненти: когнітивний, що вміщує педагогічні, культурологічні, музично-теоретичні та спеціальні знання; діяльнісний, який виконує функцію об'єднання знань з відповідними вміннями; особистісний, що вміщує музичні здібності, емоційно-вольові якості майбутнього вчителя, розвинене музично-виконавське мислення та здатність керувати учнівським інструментальним колективом; рефлексивний компонент як критичний регулятор професійної виконавської діяльності майбутнього педагога-музиканта.

Ключові слова: *професійна компетентність, майбутні вчителі музики, інструментально-виконавська компетентність, структура, компоненти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Одним із актуальних питань сучасної мистецької педагогіки є формування професійної компетентності майбутніх учителів дисциплін освітньої галузі «Мистецтво» в школі, зокрема вчителів музичного мистецтва. Це цілком узгоджується з домінуючим на сьогодні у педагогічній науці й практиці компетентнісним підходом, що прийшов на зміну традиційному «знанневому» підходу. Ключове поняття «компетентності», затверджене у Законі України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01. 07. 2014 р.) як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [1], виводить вищу школу за межі набуття знань, умінь і навичок, забезпечує включення особистісних якостей та ціннісного компонента. Тлумачення цього поняття як результату навчання створює умови для подальшого успішного здійснення професійної діяльності чи продовження навчання.

Поняття «професійної компетентності майбутніх учителів музики» наразі перебуває в центрі уваги вітчизняних науковців – представників мистецької педагогіки, оскільки воно вимагає глибокого осмислення специфіки і, як наслідок, ретельного змістовного наповнення відповідних освітніх програм, що мають відповідати вимогам Болонської угоди та європейським стандартам якості. Наукові тлумачення цього поняття зазвичай пов'язані з готовністю до здійснення професійної музично-педагогічної діяльності в школі, здатністю до успішної фахової самореалізації, творчим розвитком особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій... Різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх учителів музики висвітлюються у наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних дослідників: Л. Гаврілової, О. Горбенко, Т. Карпенко, Л. Козиревої, Л. Масол, М. Михаськової, Л. Піджоян, І. Полубояриною, Р. Савченко, А. Растригіної, С. Світайло, О. Щолокової.

Виходячи із специфіки музично-педагогічної діяльності вчителя, яка включає музичне виконавство (інструментальне й вокальне) як необхідний компонент, до структури професійної компетентності майбутніх учителів музики почасти вводять виконавську складову (В. Бурназова, О. Бурська, О. Горбенко, Н. Мосенко, І. Мостова, Т. Підварко, Т. Пляченко та ін.). Науковці привертають увагу до набуття майбутніми педагогами-музикантами виконавських умінь і навичок, зокрема технічних і художніх навичок музикування на певному інструменті, диригування певним творчим колективом. Зокрема, у галузевому стандарті вищої освіти України (галузь 0202 – Мистецтво) вказано, що майбутній учитель музики повинен знати форми і методи роботи з мистецьким колективом; питання формування творчо-виконавських учнівських колективів та керівництва ними; він також повинен вміти організовувати навчальну, виховну, творчу та концертну роботу художнього колективу; критично осмислювати духовно-культурні реалізації, художньо інтерпретувати музичні твори; добирати, аналізувати та систематизувати навчальний і концертний репертуар, необхідний для виконання функціональних обов'язків викладача музики, керівника колективу [2].

Відзначимо, що питання інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва висвітлюються в наукових дослідженнях Л. Гусейнової, А. Зайцевої, Н. Згурської, В. Крицького, Т. Пляченко, Г. Саїк, О. Щербініної, Т. Юник та ін. Про досвід формування й розвитку виконавських умінь здобувачів вищої музично-педагогічної освіти у музично-творчих колективах йдеться у наукових розвідках Б. Бриліна, В. Воеводіна, М. Гуральник, О. Ільченко, М. Канерштейна, В. Кучерук, Н. Кучерук, І. Мариніна, В. Федоришина та ін.

Формування цілей статті... Проаналізуємо теоретичні аспекти інструментально-виконавської компетентності у складі професійної компетентності майбутніх учителів музики, що і становитиме мету цієї статті.

Виклад основного матеріалу... У сучасних педагогічних дослідженнях поняття професійної компетентності майбутніх учителів музики розглядається у руслі провідних дефініцій компетентнісного підходу як інтегративне утворення, здатність чи готовність до музично-педагогічної діяльності на основі комплексу музично-педагогічних знань, умінь, навичок і якостей особистості (І. Полубоярина, М. Михаськова, Л. Козирева, Л. Піджоян); почасти професійну компетентність учителя музики тлумачать як фахову, у якій виокремлюються загальнопедагогічні та музичні (фахові) компоненти (М. Михаськова, С. Світайло).

Розглянемо найвагоміші на сьогодні наукові дослідження означеного педагогічного феномена й спробуємо проаналізувати специфіку інструментально-виконавської компетентності у його складі.

У структурі професійної компетентності майбутніх учителів музики вчені виділяють різні складові. До прикладу, І. Полубоярина виокремлює три блоки з відповідними різновидами ключових та предметних компетентностей: особистісний (особистісно-мотиваційна, саморегуляційна, етична, загальнокультурна, психологічна, соціальна, громадянська компетентності); комунікативний (загальна та професійна музична комунікативна компетентність); діяльнісний (методологічна, дидактична, музично-практична, науково-творча, управлінська та організаційна компетентності). Результатом сформованості професійної компетентності, на думку І. Полубояриної, є готовність майбутніх учителів музики до педагогічної та творчої діяльності в загальноосвітній школі [3].

Л. Піджоян визначає професійну компетентність педагога-музиканта як інтегративну єдність педагогічних і спеціально-музичних знань і умінь, необхідних для здійснення професійної музично-педагогічної діяльності, доповнених особистісними характеристиками майбутнього вчителя музики. Вона структурує його професійну компетентність у три компоненти:

1. Професійно-змістовий (наявність у майбутнього педагога ґрунтовних теоретичних знань з основ різних наук).
2. Професійно-діяльнісний (система знань і умінь педагога, результативно використаних на практиці).
3. Професійно-особистісний (професійно-особистісні якості майбутнього педагога) [4].

На нашу думку, одним із влучних визначень феномена професійної (фахової) компетентності майбутніх учителів музики є його тлумачення М. Михаськовою як здатності до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва. Виходячи із загальнопедагогічного визначення професійної компетентності, науковець виокремлює у структурі цієї специфічної інтегральної здатності когнітивний (фахові знання, які є теоретичною й методичною основою ефективної діяльності вчителя), практично-творчий (сукупність музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності) та ціннісно-орієнтаційний (ціннісні орієнтири особистості в галузі мистецтва) компоненти [5].

Для нашого дослідження особливий інтерес мають роботи, які висвітлюють специфіку музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музики. До прикладу, Т. Пляченко

розроблено струнку й логічну компетентнісну модель учителя музики як керівника учнівського колективу [6]. Науковець аналізує педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами і виокремлює такі групи професійних компетенцій:

- особистісні, визначені авторкою як природно-психологічні особливості й набуті в процесі навчання фахово необхідні якості особистості, що визначають траєкторію подальшого саморозвитку фахівця: особистісні якості, здібності, індивідуальні психологічні особливості, стиль роботи, творчий імідж;

- професійно-педагогічні, які тлумачаться як «аксіологічні настанови, фахово необхідні знання, уміння і навички та володіння фаховими методиками (методикою музичного виховання, методикою роботи з учнівськими колективами тощо)» [6];

- функціональні, що пов'язані з практичною діяльністю майбутнього музичного педагога та керівника учнівських музично-творчих колективів, у змісті яких досвід роботи, організаційна, комунікативна, педагогічна, координаційна, інтерпретаційна спроможність, володіння різними видами діяльності тощо.

У цілому Т. Пляченко вводить у науковий обіг дефініцію оркестрово-методичної компетентності як інтегративної якості майбутнього вчителя музики, сформованість якої забезпечує його готовність і здатність професійно виконувати функції керівника учнівського музично-інструментального колективу [7].

Відзначимо також дослідження О. Горбенко, яка виокремлює музично-виконавську компетентність як базову, ключову в системі професійної підготовки вчителя музики й інтерпретує її як інтегровану професійно значущу особистісну якість, що виявляється в здатності вчителя музики до художньої інтерпретації й творчого самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності [8, с. 10]. Полікомпонентній структурі музично-виконавської компетентності, на думку О. Горбенко, відповідають такі критерії, як-от: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знанневий, емоційно-почуттєвий, художньо-технічний, сценічно-вольовий, творчодіяльнісний, рефлексивно-оцінювальний. Вони виявляються у різних видах і формах музично-виконавської творчості й характеризують художньо-інтерпретаційну, сценічно-виконавську, самостійно-творчу, рефлексивно-оцінювальну компетенції [8]. Отже, О. Горбенко наголошує на основоположному значенні музично-виконавської діяльності в професійній підготовці майбутнього вчителя музики.

Особливості музичного виконавства в системі професійної підготовки музиканта-педагога вивчає В. Бурназова. Аналізуючи професійну компетентність музиканта-інструменталіста, науковець визначає її як поліфункціональну й таку, що складається із низки професійних компетенцій: музично-теоретичних знань, музично-виконавських умінь та здібностей, значущих особистісних якостей, музично-виконавського досвіду тощо. При цьому В. Бурназова підкреслює складність та багаторівневність усієї музично-виконавської системи [9].

Серед різноманітних складників музично-виконавської діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва деякі дослідники (О. Бурська та ін.) вирізняють самостійну категорію музично-виконавського мислення як інтегративний духовний феномен, що функціонує у синкретичній єдності його художньо-концептуального, музично-феноменологічного та виконавсько-технологічного компонентів. Цей феномен, на думку О. Бурської, доцільно тлумачити як усвідомлене оперування художньо-звуковими уявленнями, іманентними інтонаційно-композиційним та фактурно-клавіатурними ментальними моделями музики у процесі її осягнення та виконання. Музично-виконавське мислення здійснює «сходження» від пізнання музичних явищ, осягнення їхньої сутності до творчого переломлення у контексті особистісного світосприйняття та світорозуміння і транслювання художньо-звукових ідей у творчо-комунікативних актах музичного виконання [10].

Висновки... Аналіз численних наукових джерел з проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, зокрема її інструментально-виконавської складової, дозволяє зробити деякі узагальнення.

Інструментально-виконавська компетентність – це інтегрована особистісна якість майбутнього вчителя музики, яка виявляється в його здатності до музично-сценічного виконавства, художньо-інтерпретаційної діяльності, готовності до професійного керування дитячим інструментальним колективом.

У структурі інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики доцільно виокремити такі компоненти:

1. Когнітивний, що вміщує педагогічні, культурологічні, музично-теоретичні та спеціальні знання.
2. Діяльнісний компонент, який виконує функцію об'єднання знань з відповідними уміннями.

3. Особистісний компонент, який містить музичні здібності, емоційно-вольові якості майбутнього вчителя, розвинене музично-виконавське мислення та здатність керувати учнівським інструментальним колективом.

4. Рефлексивний компонент як критичний регулятор професійної виконавської діяльності майбутнього педагога-музиканта.

Перспективи дослідження вбачаємо в усвідомленні й аналізі методологічних підходів та педагогічних принципів, що забезпечують успішну професійну інструментально-виконавську підготовку здобувачів вищої освіти у галузі музичної педагогіки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01. 07. 2014 [Електронний ресурс] // Вища освіта : інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном [сайт]. – Режим доступу : http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu_ – Назва з екрана.
2. ГСВО МОНУ. Галузевий стандарт вищої освіти України. Галузь знань 0202 «Мистецтво». Напрямок підготовки 6.020204 «музичне мистецтво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : itzo.gov.ua/wp.../03/музичне-мистецтво.doc. – Назва з екрана.
3. Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. І. Полубоярина. – Житомир, 2008. – 21 с.
4. Пиджоян Л. А. Развитие профессиональной компетентности будущих учителей музыки на основе интеграции музыкальной и педагогической составляющих : автореф. дисс... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.А. Пиджоян. – Елец, 2007. – 21 с.
5. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики : дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. А. Михаськова. – К., 2007. – 228 с.
6. Пляченко Т. М. Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики [Електронний ресурс] / Т. М. Пляченко. – Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/570/1/T_Plyachenko_Kompetentnisna%20model.pdf. – Назва з екрана.
7. Пляченко Т. М. Педагогічні засади підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими музично-інструментальними колективами : автореф. дис.... доктора пед. наук : 13.00.04 / Т. М. Пляченко. – К., 2011. – 38 с.
8. Горбенко О. Б. Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук; 13.00.04 / О. Б. Горбенко. – Кіровоград, 2010. – 21 с.
9. Бурназова В. В. Професійна компетентність музиканта-інструменталіста: зміст, структура, методи розвитку / В. В. Бурназова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 65 – 70.
10. Бурська О. П. Методичні основи розвитку музично-виконавського мислення студентів у процесі фортепіанної підготовки : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. П. Бурська. – К., 2005. – 20 с.

Транслітерований список літератури:

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» № 1556-VII vid 01. 07. 2014 [Electronic resource], *Vyshcha osvita : informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom*, access: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
2. HSVO MONU. Haluzevyi standart vyshchoi osvity Ukrainy. Haluz znan 0202 «Mystetstvo». Napriam pidhotovky 6.020204 «muzychne mystetstvo» [Electronic resource], access : itzo.gov.ua/wp.../03/музичне-мистецтво.doc.
3. Poluboiaryna I. I. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky v pedahohichnomu koledzhi. Zhytomyr, 2008, 21 p.
4. Pidzhoyan L. A. Razvitie professional'noj kompetentnosti budushhih uchitelej muzyki na osnove integracii muzykal'noj i pedagogicheskoy sostavlyayushhih. Elec, 2007, 21 p.
5. Mykhaskova M. A. Formuvannia fakhovoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky. Kyiv, 2007, 228 p.
6. Pliachenko T. M. Kompetentnisna model u strukturi fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky [Electronic resource], access: http://elibrary.kubg.edu.ua/570/1/T_Plyachenko_Kompetentnisna%20model.pdf.
7. Pliachenko T. M. Pedahohichni zasady pidhotovky maibutnoho vchytelia muzyky do roboty z uchnivskymy muzychno-instrumentalnymy kolektyvamy. Kyiv, 2011, 38 p.
8. Horbenko O. B. Formuvannia muzychno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi fakhovoi pidhotovky. Kirovohrad, 2010, 21 p.

9. Burnazova V. V. Profesiina kompetentnist muzykanta-instrumentalista: zmist, struktura, metody rozvytku. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*. Ser : *Pedahohichni nauky*, 2014, Volume 1, pp. 65 – 70.

10. Burska O. P. *Metodychni osnovy rozvytku muzychno-vykonavskoho myslennia studentiv u protsesi fortepiannoï pidhotovky*. Kyiv, 2005, 20 p.

Аннотация

Теоретические аспекты формирования инструментально-исполнительской компетентности будущих учителей музыки Пшеничных Н.Н., Дермелева Н.Н.

Статья освещает актуальную проблему современной художественной педагогики – формирование профессиональной компетентности будущих учителей музыкального искусства, в частности ее инструментально-исполнительской составляющей. Авторами проанализированы многочисленные исследования отечественных ученых по данной проблематике, приведены различные определения профессиональной компетентности будущих музыкантов-педагогов. Рассмотрены различные научные взгляды на специфику и компоненты инструментально-исполнительской компетентности: проанализирована компетентностная модель учителя музыки как руководителя ученического коллектива, разработанная Т. Пляченко; изучено толкование музыкально-исполнительской компетентности Е. Горбенко, которая считает ее ведущим компонентом профессиональной подготовки будущего учителя музыки. Автор предлагает собственное определение инструментально-исполнительской компетентности будущих учителей музыки и выделяет следующие ее компоненты: когнитивный, деятельностный, личностный и рефлексивный.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, будущие учителя музыки, инструментально-исполнительская компетентность, структура, компоненты.

Summary

Theoretical Aspects of Formation of Future Music Teachers' Instrumental and Executive Competence

Pshenychnykh M. M., Dermeliova N. M.

The article is devoted to the urgent problems of modern art education – the formation of professional competence of future teachers of music in order to ensure of successful training specialists. The author points out what is happening to reformat training specialists narrow professional musicians with a wide focus on artistic and human development of the future teacher-musician. This process involves expanding view of the purpose of professional training in music and teacher education and the tasks of its future professional activity, attention is also focused on spiritual and creative self-development, self-expression and the free choice of individual trajectory professional and creative development.

The author analyzed the specifics of instrumental performance, which provides a wide scope for the disclosure of individual creative characteristics of the personality, most developing creative thinking and independence of future musicians and educators. The study instrumental and executive competence of future teachers of music, by following its structural components: cognitive, containing educational, cultural, musical and theoretical expertise; activity component which acts as a union of knowledge with relevant skills; personal component that contains musical abilities, emotional and volitional qualities of the future teacher and affects the artistic interpretation of music; reflective component as a critical regulator of professional performing activity of the future teacher-musician.

Prospects for further study of the problem the author sees in recognizing and analyzing methodological and pedagogical principles that provide professional musical and pedagogical training seekers of higher education in the field of instrumental performance.

Keywords: professional competence, future music teachers, performing-instrumental competence, structure, components.